

18. LOKALE STAAT VAN INSTANDHOUDING VOOR HABITAT- EN VOGELRICHTLIJNSOORTEN BINNEN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

1. Rapport over de staat van instandhouding van de soorten: Habitat- en Vogelrichtlijnen

1.1. Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn¹ (1979) en de Habitatrichtlijn² (1992) vormen het geraamte van de Europese wetgeving voor natuurbescherming.

De Vogelrichtlijn heeft betrekking op de instandhouding van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de lidstaten. Deze instandhouding moet steunen op de bescherming, de instandhouding en het herstel van voor al deze soorten voldoende gediversifieerde en qua oppervlakte toereikende leefgebieden, via instelling van beschermingszones, onderhoud en ruimtelijke ordening van leefgebieden (inclusief buiten de beschermingszones), herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen en aanleg van biotopen. Voor bepaalde soorten dienen speciale beschermingsmaatregelen ten aanzien van het leefgebied te worden getroffen (met name de afbakening van speciale beschermingszones of SBZ's), om hun voortbestaan en voortplanting in het verspreidingsgebied veilig te stellen. Deze soorten, die zijn opgesomd in bijlage I van de richtlijn, zijn soorten die dreigen uit te sterven, soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied, soorten die als zeldzaam worden beschouwd of soorten die in een zeer specifiek leefgebied leven. Soortgelijke beschermingsmaatregelen moeten worden getroffen ten aanzien van de trekvogels, met betrekking tot hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en de rustplaatsen in hun trekzones.

Geen enkele zone van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voldoet aan de voorwaarden die de Vogelrichtlijn oplegt voor een specifieke bescherming in dit kader. Het Gewest omvat nochtans enkele sites die essentieel zijn voor broed- en trekvogels en herbergt 7 vogelsoorten die voorkomen in bijlage I van de richtlijn. De meeste sites die interessant zijn voor de gevleugelde fauna zijn gelegen in Natura 2000-gebieden (aangewezen in toepassing van de Habitatrichtlijn) en genieten dus bescherming.

Artikel 12 van de Vogelrichtlijn bepaalt dat de lidstaten om de drie jaar bij de Commissie een rapport indienen over de toepassing van de nationale maatregelen die krachtens de richtlijn zijn getroffen. Sinds 2012 wordt dit rapport om de 6 jaar opgesteld, gelijklopend met het rapport in het kader van de Habitatrichtlijn.

Ook indien het Gewest geen SBZ omvat, wordt het geacht mee te werken aan het nationale rapport.

1.2. Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn heeft tot doel "bij te dragen tot het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (...)". De genomen maatregelen beogen de natuurlijke habitats en de wilde dier- en plantensoorten van communautair belang in een "gunstige staat van instandhouding" te behouden of te herstellen.

De habitats van communautair belang zijn door de richtlijn gedefinieerd als habitats die gevaar lopen te verdwijnen of die een beperkt natuurlijk verspreidingsgebied hebben (van nature beperkt gebied of gebied beperkt door menselijke activiteiten) of die opmerkelijke voorbeelden zijn van een of meer van 5 Europese biogeografische regio's. Ze zijn opgenomen in bijlage I van de richtlijn (typen natuurlijke habitats van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is).

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (vervangt een eerste richtlijn uit 1979).

² Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en de wijzigingsbesluiten ervan.

De soorten van communautair belang zijn soorten die bedreigd, kwetsbaar, zeldzaam of endemisch zijn. Ze zijn opgenomen in bijlage II (dier- en plantensoorten van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is) en/of IV (dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd) of V (dier- en plantensoorten van communautair belang waarvoor het onttrekken aan de natuur en de exploitatie aan beheersmaatregelen kunnen worden onderworpen).

De Habitatrichtlijn bepaalt ook dat een Europees ecologisch netwerk van natuurlijke en halfnatuurlijke sites, die een speciaal beschermingsstatuut genieten, tot stand moet worden gebracht. Dit netwerk, "Natura 2000" genoemd, bestaat uit de speciale beschermingszones (SBZ) die voortvloeien uit de Habitatrichtlijn en die gericht zijn op de instandhouding van habitats (bijlage I) of soorten (bijlage II) van communautair belang. Het Natura 2000-netwerk omvat ook de speciale beschermingszones (SBZ) die zijn aangewezen krachtens de Vogelrichtlijn. Het netwerk moet de betrokken typen natuurlijke habitats en habitats van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding (zie definitie hoger) behouden of in voorkomend geval herstellen.

Het Brussels grondgebied telt 10 types van habitats die zijn opgenomen in Bijlage I van de Habitatrichtlijn en 10 faunasoorten uit bijlage II³. Door de aanwezigheid van deze habitats en soorten van communautair belang konden 3 SBZ's worden aangewezen met een totale oppervlakte van 2.316 hectare, wat bijna 14,4% van het Brussels grondgebied is. Meer gedetailleerde informatie over het Brussels Natura 2000-netwerk is beschikbaar in de factsheet over de semi-natuurlijke ruimten en groene ruimten die een beschermingsstatuut genieten.

Artikel 11 van de Habitatrichtlijn legt de lidstaten op toe te zien op de instandhouding van de natuurlijke habitats en van de soorten wilde fauna en flora van communautair belang, waarbij zij bijzondere aandacht schenken aan de prioritaire typen natuurlijke habitats en de prioritaire soorten (bedreigde soorten). Deze richtlijn bepaalt eveneens, in artikel 17, dat de lidstaten om de 6 jaar een verslag opstellen over de in toepassing van deze richtlijn genomen instandhoudingsmaatregelen en over het effect ervan, alsook over de voornaamste resultaten van het in artikel 11 bedoelde toezicht.

Deze factsheet geeft de resultaten van de gemaakte beoordeling, op Brussels niveau, van de staat van instandhouding van de diersoorten (behalve vleermuizen) die het voorwerp moeten zijn van een verslag krachtens de Vogelrichtlijn (bijlage I) en de Habitatrichtlijn. Hij omvat dus niet de beoordeling van de staat van instandhouding van de habitats.

2. Algemene concepten en principes voor beoordeling van de staat van instandhouding van de diersoorten

In België valt het natuurbeheer grotendeels onder gewestelijke bevoegdheid. Het federaal niveau is daarentegen bevoegd voor de bescherming van het marien milieu. De informatie over de uitvoering van de Habitat- en Vogelrichtlijnen en de resultaten van het toezicht op de soorten en habitats wordt hierdoor vooral verzameld op gewestelijk niveau, met methodes die wat kunnen verschillen tussen entiteiten.

2.1. Habitatrichtlijn

De Habitatrichtlijn bepaalt, in artikel 17, dat de lidstaten om de 6 jaar een verslag opstellen dat met name informatie omvat over:

de voor de SBZ's genomen instandhoudingsmaatregelen (beheerplannen bedoeld om de instandhoudingsdoelstellingen te halen, reglementaire en administratieve maatregelen, enz.);

de beoordeling van het effect van die maatregelen op de staat van instandhouding van de types van habitats van de bijlage I en de soorten van bijlage II;

de voornaamste resultaten van het toezicht op de staat van instandhouding van de soorten en natuurlijke habitats volgens artikel 11.

³ Het gaat om 6 soorten vleermuizen (mopsvleermuis of *Barbastella barbastellus*, Bechsteins vleermuis of *Myotis bechsteinii*, Meervleermuis of *Myotis dasycneme*, Ingekorven vleermuis of *Myotis emarginatus*, Vale vleermuis of *Myotis myotis*, grote hoefijzerneus of *Rhinolophus ferrumequinum*), een insect (vliegend hert of *Lucanus cervus*), een vis (bittervoorn of *Rhodeus sericeus amarus*), een amfibie (kamsalamander of *Triturus cristatus*) en een klein weekdier (nauwe korfslak of *Vertigo angustior*).

Elke lidstaat moet dus de staat van instandhouding van elk van de habitats en soorten uit bijlagen I, II, IV en V die aanwezig zijn op zijn grondgebied beoordelen, en dit voor elk van de biogeografische regio's waarin de habitat of de soort aanwezig is.

De Habitatrictlijn bepaalt dat het verslag over de staat van de soorten wordt opgesteld op twee verschillende geografische niveaus, namelijk:

op schaal van de biogeografische regio (die zich kan uitstrekken over verschillende lidstaten);

op schaal van de speciale beschermingszone.

2.1.1. Staat van instandhouding op schaal van de biogeografische regio

Door de grote verschillen in geografische en klimatologische omstandigheden op Europees niveau werden 9 biogeografische terrestrische regio's en 5 biogeografische mariene regio's gedefinieerd voor de 27 lidstaten.

In het kader van de Habitatrictlijn werd een beoordeling van de staat van instandhouding van de soorten gemaakt voor elk van deze regio's afzonderlijk. De gewestelijke staat van instandhouding is een samenvoeging van de resultaten die elke lidstaat rapporteert voor de delen van zijn grondgebied die in elk van de biogeografische regio's vallen.

België bestaat uit 3 biogeografische regio's: de mariene, de Atlantische en de continentale regio. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gelegen in de Atlantische biogeografische regio die vrijwel heel Vlaanderen beslaat (met uitzondering van de Voerstreek) en het gedeelte van het Waals grondgebied ten noorden van de Samber. 4 administratieve entiteiten zijn verantwoordelijk voor de follow-up van de habitats en soorten en van hun staat van instandhouding: de federale staat (Noordzee) en het Waals, het Vlaams en het Brussels Gewest. Het Brussels Gewest werkt mee aan het Belgisch Atlantisch verslag.

Om de nationale gegevens te kunnen samenvoegen, wordt een verslagformaat opgelegd aan de lidstaten. Een methodologische gids⁴ legt bovendien de gebruikte terminologie op, en de werkwijzen die moeten worden toegepast.

De volgende punten vatten de belangrijkste elementen van dit methodologisch referentiedocument samen⁵.

2.1.1.1. Klassen van de staat van instandhouding van de soorten

De richtlijn definieert de staat van instandhouding van een soort als "het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort (...)". Deze invloeden omvatten alle abiotische en biotische ecologische factoren die nodig zijn om de gunstige staat van instandhouding van de types van habitats en de soorten te waarborgen, en in het bijzonder hun verhouding tot het milieu.

De gunstige staat van instandhouding is het algemene doel dat moet worden bereikt en gehandhaafd voor alle soorten van communautair belang (idem voor alle types van habitats van communautair belang). Deze staat komt overeen met een toestand waarin een soort goed gedijt (op zowel kwalitatief als kwantitatief vlak) en die behouden zou moeten blijven in de toekomst. Het feit dat de soort niet in gevaar is, betekent niet dat ze in een gunstige staat van instandhouding verkeert.

Er zijn drie klassen van staat van instandhouding van een soort:

- gunstig (**FV**): de soort kent op dit moment voorspoed en deze toestand zal wellicht behouden blijven bij ongewijzigd beheer en beleid;
- ongunstig – ontoereikend (**U1**): een verandering in het beheer of het beleid is nodig opdat de soort opnieuw een gunstige staat zou bereiken, maar de soort is niet in gevaar;
- ongunstig – slecht (**U2**): soorten in ernstig gevaar, op zijn minst regionaal.

Indien de beschikbare informatie niet volstaat voor een correcte beoordeling kan de staat van instandhouding worden weergegeven als ongekend (**X**).

⁴ EVANS D., ARVELA M. 2011. "Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive - Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012", final version, European Topic Centre on Biological Diversity.

⁵ Onderstaande informatie is grotendeels gebaseerd op de publicatie "Évaluation de l'état de conservation des habitats et espèces Natura 2000 en Wallonie. Résultats du Rapportage Article 17 au titre de la Directive 92/43/CEE pour la période 2007-2012", gepubliceerd door het Waals Gewest (Département de l'Étude du Milieu Naturel et Agricole-Direction de la Nature et de l'Eau), zie volledige referenties onder Bronnen.

Deze klassen worden toegewezen aan elk van de parameters van de staat van instandhouding (zie § 2.1.1.2) en aan de algemene beoordeling ervan. Voor bepaalde parameters verloopt de beoordeling via een raming van gunstige referentiewaarden (zie § 2.1.1.3).

2.1.1.2. Parameters voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de soorten

De parameters die worden gebruikt voor de berekening van de staat van instandhouding van een soort zijn:

- het natuurlijke verspreidingsgebied ervan;
- de grootte van de populatie;
- de staat van de habitat (habitat van een soort);
- de toekomstperspectieven.

De volgende tabel geeft een overzicht van het hoofdprincipe voor de beoordeling van de staat van instandhouding van een soort (Habitatrichtlijn):

Criteria en parameters voor de beoordeling van de staat van instandhouding van een soort op het niveau van de biogeografische regio				
Bron: Bensettiti F. 2012 (op basis van Evans en Arvela 2011, Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive - explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012)				
	Staat van instandhouding			
Beoordelingsparameters	Gunstig (FV)	Ongunstig - ontoereikend (U1)	Ongunstig - slecht (U2)	Ongekend (XX)
Verspreidingsgebied	stabiel (verlies & uitbreiding in evenwicht) of toename EN ≥ gunstig referentiegebied	Elke andere combinatie	sterke achteruitgang: het equivalent van een verlies van ≥ 1% per jaar gedurende de door de LS opgegeven periode OF meer dan 10% < gunstig referentiegebied	Onvoldoende of geen betrouwbare gegevens
Grootte van de populaties	stabiel (verlies & uitbreiding in evenwicht) of toename EN ≥ gunstige referentiepopulatie EN voortplanting, sterfte en leeftijdsstructuur die niet afwijken van de norm (indien gegevens beschikbaar)		sterke achteruitgang: het equivalent van een verlies van ≥ 1% per jaar gedurende de door de LS opgegeven periode EN < gunstige referentiepopulatie OF meer dan 25% < gunstige referentiepopulatie OF voortplanting, sterfte en leeftijdsstructuur die afwijken van de norm (indien gegevens beschikbaar)	
Habitat van de soort	Voldoende grote oppervlakte geschikte habitat (stabiel of stijgend) EN habitatkwaliteit voldoet voor overleven van de soort op lange termijn		Duidelijk onvoldoende grote oppervlakte habitat voor het overleven van de soort op lange termijn OF habitatkwaliteit voldoet niet voor overleven van de soort op lange termijn	
Toekomstperspectieven (met betrekking tot verspreidingsgebied, populatie en beschikbare habitat)	de soort is niet onder significante invloed van druk of bedreigingen, het overleven ervan op lange termijn lijkt gegarandeerd		de soort is onder invloed van zware druk of bedreigingen, slechte toekomstperspectieven: leefbaarheid op lange termijn in gevaar	
Algemene beoordeling van de staat van instandhouding	Alle parameters zijn beoordeeld als groen of 3 beoordeeld als groen en 1 ongekend	≥ 1 parameter(s) beoordeeld als oranje, maar niet rood	≥ 1 parameter(s) beoordeeld als rood	≥ 2 parameters beoordeeld als ongekend gecombineerd met groene parameters, of alle parameters beoordeeld als ongekend

De methodologische gids definieert in detail de gebruikte terminologie. Hieronder volgt een samenvattende beschrijving van de belangrijkste noties die worden gebruikt om de beoordeling te maken:

Verspreidingsgebied

Dit komt overeen met de buitengrenzen van een "omtrek" binnen dewelke alle zones worden aangetroffen die daadwerkelijk tijdelijk of permanent zijn ingenomen door een habitat of een soort.

Populatie

Voor een beoordeling op schaal van de biogeografische zone gaat het om alle individuen van een soort die aanwezig zijn op het niveau van het regionaal biogeografisch gebied in een lidstaat.

Habitat van de soort

Deze parameter komt overeen met de raming van de habitatooppervlakten die zijn ingenomen door de soort en/of die gunstig zijn voor de soort. De determinatie ervan kan moeilijk zijn, omdat ze een cartografische inventaris van de habitats vereist en omdat, overigens, de definitie van tal van habitats van soorten vrij complex is. De kwaliteit van de habitat heeft betrekking op de kwaliteit van de specifieke biotische en abiotische factoren die het milieu bepalen waarin de soort leeft in een of meer fasen van zijn levenscyclus.

Toekomstperspectieven

Voor de beoordeling van de toekomstperspectieven gaat men uit van de huidige staat van elke parameter en tracht men de evolutie ervan te ramen. De toekomsttrends hangen enerzijds af van de bedreigingen die een negatieve invloed hebben, en anderzijds van de instandhoudingsmaatregelen die een positieve invloed zullen hebben. De positieve en negatieve invloeden worden gewoonlijk tegelijk uitgeoefend, zodat moet worden bepaald of ze met elkaar in evenwicht zijn, of dat een ervan het overwicht heeft (door modellering of oordeel van deskundigen). Zodra de trends voor de toekomst vastgesteld zijn, kan een toekomstige staat worden geraamd voor elke parameter. Op basis hiervan kan een toekomstige staat van instandhouding worden beoordeeld voor de biogeografische regio. De richtlijn zegt niets over de tijdshorizon die hiervoor in aanmerking moet worden genomen, maar in het algemeen gaat het om een periode die overeenkomt met 2 verslagleggingscycli (12 jaar) (WIBAIL et al., 2014).

2.1.1.3. Gunstige referentiewaarden⁶

Deze waarden moeten geïdentificeerd zijn door de lidstaten en steunen in het ideale geval op een strikt wetenschappelijke basis.

Het gunstig referentieverbreidingsgebied duidt op de geografische "omtrek" die alle significante ecologische variaties van de soort omvat.

De gunstige referentieoppervlakte duidt de totale oppervlakte van de habitat aan die wordt beschouwd als het noodzakelijke minimum voor een langetermijnmonitoring van de habitat binnen de biogeografische regio.

De gunstige referentiepopulatie is de populatie die, binnen een biogeografische regio, wordt beschouwd als het noodzakelijke minimum voor leefbaarheid op lange termijn van de soort.

In de praktijk is er vaak onvoldoende kennis om een raming te kunnen maken van de gunstige referentiewaarden. Desgevallend kan een beroep worden gedaan op deskundigen, wier oordeel wordt beschouwd als uitgangspunt dat voor elke beoordeling verder kan worden uitgediept.

2.1.1.4. Druk en bedreigingen⁷

De druk⁸ (factoren die inwerken of hebben ingewerkt tijdens de verslagleggingsperiode, of gedurende 6 jaar) en de bedreigingen⁹ (factoren die geacht worden in te werken in de toekomst, of in de 12 jaren

⁶ Samenvatting op basis van WIBAIL et al., 2014.

⁷ Idem

⁸ Een druk is gedefinieerd als een menselijke of natuurlijke invloed, in het verleden of het heden, die, gecumuleerd of afzonderlijk, inwerkt op de leefbaarheid van de soort of de habitat op middellange of lange termijn (BERSETTI et al. 2012).

die volgen op de verslagleggingsperiode) die betrekking hebben op de habitats en de soorten moeten worden geselecteerd uit een gesloten officiële Europese lijst. Een relatieve beoordeling moet worden toegekend voor elke bedreiging en elke druk:

- H = zware impact: directe of onmiddellijke grote invloed en/of die inwerkt op grote zones;
- M = middelgrote impact: directe of onmiddellijke middelgrote invloed, vooral indirecte invloed en/of invloed die inwerkt op een middelgroot deel van het gebied/die slechts regionaal inwerkt;
- L = lage impact: directe of onmiddellijke lage invloed, indirecte invloed en/of invloed die inwerkt op kleine delen van het gebied/die slechts regionaal inwerkt;

Het beoordelingsformulier voorziet dat maximum 20 bedreigingen worden gemeld per habitat/soort, waaronder maximum 5 bedreigingen van niveau H.

2.1.1.5. Trends¹⁰

De trends worden uitgedrukt voor verschillende parameters van de staat van instandhouding. Een gunstige staat kan doorgaans slechts worden verkregen voor een stabiele of vooruitgaande trend. De trends zijn doorgaans afgeleid van een modellering of van monitoringsystemen door monsterneming. Indien ze het resultaat zijn van een advies van deskundigen, moeten ze worden gemeld in de vorm van een richting: vooruitgaand (+), achteruitgaand (-), stabiel (0), ongekend (x). Alleen de trends op korte termijn (12 jaar) moesten verplicht worden gemeld in het kader van het rapport 2006-2012.

2.1.2. Beschermingsstatus op schaal van de speciale beschermingszone

Voor de beoordeling van een habitat of een soort op schaal van een speciale beschermingszone (SBZ) Natura 2000 wordt op dit moment eerder gesproken over "beschermingsstatus" ("degree of conservation") dan over "staat van instandhouding", en dit om een duidelijk onderscheid te maken met de beoordeling op schaal van de biogeografische regio. Drie klassen worden gebruikt: uitstekend, goed en matig. De beoordeling van de beschermingsstatus gebeurt in het ideale geval regelmatig.

Deze moet worden beoordeeld op basis van de mate van instandhouding van de typische elementen van de habitat en van het belang van de inspanningen die nodig zijn om deze elementen en dus de populatie van de soort te herstellen. Deze criteria zijn vergelijkbaar met de criteria van kwaliteit van de habitat en de toekomstperspectieven die worden gebruikt voor de staat van instandhouding op schaal van de biogeografische regio, maar de schaal van benadering is anders. De richtlijnen zijn echter minder duidelijk, en voor de beoordeling wordt dus vaak een beroep gedaan op het oordeel van deskundigen.

De beschermingsstatus moet minstens zijn vastgelegd voor alle soorten waarvoor de SBZ is aangewezen. Voor elk van deze soorten wordt een algemene beoordeling op schaal van de SBZ gemaakt op basis van het deel van de populatie van de soort die aanwezig is in de SBZ vergeleken met de populatie van de soort die aanwezig is in de hele biogeografische zone (Belgisch deel), van de mate van instandhouding (gebaseerd op de situatie van de habitat en de herstelmogelijkheid) en de mate van isolatie.

2.2. Vogelrichtlijn

Vroeger werd dit rapport om de 3 jaar opgesteld, maar sinds 2012 gebeurt dit ook om de 6 jaar, gelijklopend met het rapport in het kader van de Habitatrichtlijn.

De verslaglegging lijkt op die in het kader van de Habitatrichtlijn, op 3 grote uitzonderingen na:

- het rapport wordt opgesteld op het niveau van de lidstaat, en dus niet op het niveau van de biogeografische regio;
- het verslag heeft betrekking op alle nestbouwende vogels en overwinterende watervogels, en op de belangrijkste trekvogels (dus niet alleen op de soorten die zijn opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn); de occasionele soorten zijn uitgesloten;
- er is geen vergelijking nodig tussen de 2 verslagen aangezien de trends en variaties van de populatieniveaus reeds zijn opgenomen in de gebruikte criteria.

Het formaat van het verslag over de soorten omvat 8 delen:

⁹ Een bedreiging is gedefinieerd als een menselijke of natuurlijke invloed, in de toekomst of te verwachten, die, gecumuleerd of afzonderlijk, zal inwerken op de leefbaarheid van de soort of de habitat op middellange of lange termijn (BERSETTI et al.2012).

¹⁰ Samenvatting op basis van WIBAIL et al., 2014.

- informatie over de soort;
- grootte van de populatie;
- populatietrend op korte termijn (12 voorgaande jaren) en op lange termijn (sinds 1980);
- verspreidingsgebied: ingenomen oppervlakte en kaart (uitsluitend nestvogels);
- verspreidingstrend (expansie of regressie van het bezette gebied, uitsluitend nestbouwende vogels);
- vorderingen van de werken betreffende de actieplannen of de internationale beheerplannen (uitsluitend betrokken soorten);
- belangrijkste druk of bedreigingen die wegen op de populaties (uitsluitend soorten van bijlage I die hebben geleid tot de aanwijzing van minstens een SBZ);
- aandeel van de populatie die aanwezig is in de SBZ's (idem);
- uitgevoerde maatregelen voor instandhouding van de populaties (idem).

3. Lokale staat van instandhouding: de Brusselse aanpak

3.1. De notie lokale staat van instandhouding

Onafhankelijk van de verslagleggingsverplichtingen hebben een aantal lidstaten, waaronder Vlaanderen, een instrument ontwikkeld om de staat van instandhouding op lokaal niveau te bepalen. Dit komt tegemoet aan de nood te beschikken over een concreet instrument dat als basis kan dienen om de staat van instandhouding op het niveau van de biogeografische regio (Habitatrichtlijn) of van België (Vogelrichtlijn), of de beschermingsstatus op het niveau van de SBZ (Habitatrichtlijn) te bepalen.

De lokale staat van instandhouding van een soort is de staat van instandhouding die is vastgesteld op het niveau van een populatie of van de habitat van individuen die op mekaar inwerken op lokaal niveau. Deze staat houdt geen rekening met de trends, in tegenstelling tot de staat van instandhouding die is vastgesteld op het niveau van de biogeografische regio of van de lidstaat. De beoordelingscriteria zijn de toestand van de populatie en de kwaliteit van de habitat (het criterium betreffende het verspreidingsgebied is niet relevant op lokale schaal). Deze criteria worden concreet beoordeeld aan de hand van meetbare indicatoren, die verschillen in aantal en in aard naargelang van de soorten of groepen van soorten. Een aantal vormen van druk en van bedreiging worden overigens impliciet in aanmerking genomen in de beoordeling via de indicatoren die betrekking hebben op de populatie en op de habitat.

Elke indicator krijgt een beoordeling (gunstig/ongunstig) die is vastgesteld op basis van referentiewaarden. In principe is de algemene beoordeling uitsluitend positief indien alle indicatoren gunstig worden beoordeeld. Aangezien deze benadering weinig nuance en weinig informatie inhoudt, pleiten een aantal actoren in bepaalde gevallen echter voor het gebruik van beoordelingen waarvan het eindresultaat steunt op een gewogen gemiddelde van de afstanden tussen de geobserveerde waarde van de indicator en de referentiewaarde.

Bijvoorbeeld, onderstaande tabel geeft de criteria die door het Vlaams Gewest en het Brussels Gewest worden gebruikt om de lokale staat van instandhouding van de bittervoorn te beoordelen, een vis die is opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn:

Beoordeling van de lokale staat van instandhouding van bittervoorn (<i>Rhodeus sericeus amarus</i>)			
Bron : LOMMELEN E., ADRIAENS D., POLLET M. 2016			
	Indicator	Gunstig	Ongunstig
Toestand populatie			
Steinmann et al.2006	populatiegrootte (densiteit)	≥ 0,25 ind/m ² of ≥ 400 ind/ha	< 0,25 ind/m ² of < 400 ind/ha
Steinmann et al.2006	populatiestructuur	juvenielen (0+) en verdere lengteklassen aanwezig	één enkele leeftijdsgroep
Kwaliteit leefgebied			
Reynolds & Guillaume 1998	eutrofiëring	geen of slechts lokaal zware organische belasting (<500 µg/l) met aanhoudende zuurstoftekorten aanwezig	ruim verspreide organische belasting aanwezig (>500 µg/l)
Wohlgemuth 1981, Schneiders et al 2009	maximale watertemperatuur	< 24 °C	> 24 °C
De Vlieger & Dufrain 1995, Mills & Reynolds 2004	zuurstofgehalte water	≥ 8 mg/l	< 8 mg/l
Steinmann et al.2006	zuurstofgehalte waterbodem	aëroob	gedeeltelijk anaëroob
Mills & Reynolds 2004, Smith et al.2004	aanwezigheid zoetwatermosselen ⁽¹⁾	regelmatig aanwezig, evt. in uitgestrekte velden	zelden of afwezig
Steinmann et al.2006	waterplanten	vegetaties regelmatig aanwezig, evt. in uitgestrekte velden	slecht ontwikkelde vegetaties
Steinmann et al.2006	plaatsen met stilstaand water (in stromende waterlichamen)	regelmatig aanwezig (in delen ontbrekend)	enkel in sommige delen aanwezig
Steinmann et al.2006	ruimingen	geen of gering (leefgebiedvereisten althans gedeeltelijk gerespecteerd)	intensief
Steinmann et al.2006	waterbouwkundige ingrepen (rechttrekking, kanalisatie, oeversversteving)	geen tot gering	aanzienlijk

⁽¹⁾ bittervoornen zijn voor hun voortplanting van zoetwatermossels afhankelijk.

Voor de weinig mobiele soorten verwijst het criterium "populatie" naar de grootte van de populatie die wordt vergeleken met een referentiewaarde die gebaseerd is op genetische criteria (vrij grote populatie om een voldoende grote genetische diversiteit te garanderen). Voor de mobiele soorten (vooral vogels) die vaak een metapopulatie hebben¹¹ die de grenzen van de lidstaten of de regio's overschrijdt, is de benadering van "lokale populatie" eerder gebaseerd op ecologische criteria (populatie-dichtheid of kwaliteit van het leefgebied).

In principe moet de lokale staat van instandhouding worden bepaald voor alle lokale populaties binnen een bioregio of een SBZ.

¹¹ Een metapopulatie is gedefinieerd als een netwerk van populaties van eenzelfde soort, waartussen min of meer overvloedige en veelvuldige uitwisselingen bestaan (genstroom).

3.2. De Brusselse aanpak

De beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de diersoorten van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn in het Brussels Gewest was het voorwerp van een studie die in 2016 werd uitgevoerd door het INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek van het Vlaams Gewest) op vraag van Leefmilieu Brussel. Deze beoordeling gebeurde op basis van de tweede versie van de methode die door het Vlaams Gewest werd ontwikkeld voor de beoordelingsperiode 2007-2012 (Adriaens & Lommaert).

3.2.1. Schaal van benadering

De beoordeling van de staat van instandhouding vond plaats op het niveau van de populatie die aanwezig is in het Brussels Gewest, teneinde de lokale staat van instandhouding te bepalen zoals hierboven uitgelegd. Afhankelijk van de soorten werden de individuen die aanwezig zijn in het Brussels Gewest beschouwd als slechts één populatie (die zich eventueel uitstrekt buiten de gewestgrenzen) of als meerdere populaties.

3.2.2. Structuur van de beoordelingsfiches per soort

3.2.2.1. Verdeling

Voor elk van de beoordeelde soorten werd een spreidingskaart (mazen van 1 x 1 km) opgesteld op basis van de gegevens uit de database "Biodiversiteit" van Leefmilieu Brussel¹², en van de gegevens verzameld in het kader van een eerdere studie (Nijs et al, 2013).

3.2.2.2. Beoordeling van de indicatoren op het niveau van de lokale populaties

De beoordelingscriteria (indicatoren) die worden gebruikt in het kader van deze studie zijn degene die werden ontwikkeld door het Vlaams Gewest (Adriaens & Lommaert en Vermeersch et al.).

Voor de muurhagedis en de Teunisbloempijlstaart waren echter nog geen beoordelingscriteria ontwikkeld: de criteria voor deze soorten werden specifiek ontwikkeld in het kader van deze studie.

De indicatoren werden beoordeeld op basis van de gegevens uit de database "Biodiversiteit" van Leefmilieu Brussel (zie hoger), en van de gegevens uit andere databases zoals in het bijzonder het geoportaal van het Brussels Gewest. Doordat onvoldoende gegevens voorhanden waren, werd de indicator beoordeeld op basis een oordeel van een deskundige die het terrein kent of werd de indicator beoordeeld als "situatie ongekend".

De staat van instandhouding wordt als ongunstig beoordeeld zodra een van de indicatoren als ongunstig wordt beoordeeld. Ze wordt als ongekend beoordeeld indien een van de criteria (populatie of kwaliteit van de habitat) wordt beschouwd als ongekend (wat uitsluitend het geval is indien alle indicatoren van dit criterium ongekend zijn). In bepaalde gevallen is deze manier van werken echter lichtjes aangepast. In voorkomend geval worden de redenen van deze aanpassing toegelicht.

3.2.2.3. Het belang van de Brusselse populatie voor de Belgische Atlantische regio of voor België

Naast deze beoordeling wordt de Brusselse situatie ook in perspectief gezet tegenover de toestand in de hele Atlantische biogeografische regio op Belgisch grondgebied (voor de soorten van de Habitatrichtlijn) of in België (voor de soorten van de Vogelrichtlijn). Hiervoor werd geput uit de gegevens van de laatste rapporten (die de periode 2007-2012 beslaan voor het rapport over de habitats en de periode 2008-2012 voor het rapport over de vogels).

In de mate van het mogelijke worden de gegevens op Belgisch niveau vergeleken met gelijkaardige Brusselse gegevens. In bepaalde gevallen moet de vergelijking voorzichtig worden gemaakt, aangezien de methodes die voor de monitoring worden gebruikt soms zeer verschillend zijn.

¹² De database "Biodiversiteit" van LB verzamelt gegevens van verschillende bronnen: gegeven verzameld in het kader van de uitvoering van de verschillende atlanten van de fauna en de flora, gegevens van het blauw netwerk (cf. o.a. beoordeling van de ecologische staat van de waterlopen), gegevens geïmporteerd uit de database Waarnemingen.be (overeenkomst met Natuurpunt), gegevens van de tellingen van watervogels, gegevens verzameld door het personeel van LB dat belast is met biodiversiteit, enz. De gegevens werden bezorgd aan de dienstverleners op 7 september 2015.

4. Lokale staat van instandhouding van de soorten van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

4.1. Algemene samenvatting van de beoordeling

De volgende tabel geeft een overzicht van de resultaten van de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van 12 soorten van communautair belang die aanwezig zijn in het Brussels Gewest (soorten opgenomen in de bijlagen van de Habitatrichtlijn¹³ en de Vogelrichtlijn). Ze omvat ook een beoordeling van het relatieve belang, vanuit ecologisch standpunt, van de Brusselse populaties vergeleken met de populaties die aanwezig zijn in de Atlantische biogeografische regio in België (soorten bedoeld door de Habitatrichtlijn) of in België (soorten bedoeld door de Vogelrichtlijn).

Beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de populaties van de in het BHG aanwezige soorten die onder de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn vallen (met uitzondering van vleermuizen) en belang van de populaties van het BHG voor de Belgisch Atlantische biogeografische regio (Habitatrichtlijn) of voor België (Vogelrichtlijn)					
Bron : LOMMELEN E., ADRIAENS D., POLLET M. 2016					
Richtlijn en bijlage	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Populatie	Lokale staat van instandhouding populatie(s) BHG	Belang populatie BHG ten opzicht populatie Belgisch Atlantische regio of populatie België
Habitatrichtlijn, bijlage 2	<i>Lucanus cervus</i>	Vliegend hert	Watermaal-Bosvoorde	Gunstig	Groot
			Ukkel	Onbekend	
	<i>Vertigo angustior</i>	Nauwe korfslak	Hof Ter Musschen	Onbekend	Belangrijk voor areaal
			<i>Rhodeus cericeus amarus</i>	Bittervoorn	
	Woluwe	Gunstig			
	Kanaal	Ongunstig			
Vijvers	Gunstig				
Habitatrichtlijn, bijlage 4	<i>Podarcis muralis</i>	Muurhagedis	Haren	Onbekend	BHG buiten natuurlijk areaal
	<i>Proserpinus proserpina</i>	Teunisbloempijlstaart	BHG	Gunstig	Gemiddeld
Vogelrichtlijn, bijlage 1	<i>Pernis apivorus</i>	Wespendief	Zonienwoud	Gunstig	Gering
	<i>Falco peregrinus</i>	Slechtvalk	BHG	Gunstig	Groot
	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Nachtzwaluw	BHG	Ongunstig	Geen populatie aanwezig in BHG
	<i>Alcedo atthis</i>	Ijsvogel	BHG	Gunstig	Gemiddeld
	<i>Dryocopus martius</i>	Zwarte specht	Zonienwoud	Gunstig	Gering
	<i>Dendrocopus medius</i>	Middelste bonte specht	Zonienwoud	Gunstig	Gering
	<i>Egretta alba</i>	Grote zilverreiger	BHG	Ongunstig	Gemiddeld

¹³ Ter herinnering: de lokale staat van instandhouding van de soorten vleermuizen die zijn opgenomen in de bijlage bij de Habitatrichtlijn werd niet beoordeeld in het kader van deze opdracht.

De lokale staat van instandhouding blijkt gunstig voor 7 soorten (5 vogels, 1 vlinder en 1 insect), namelijk:

- Wespandief (aanwezig in het Zoniënwoud);
- Zwarte specht (aanwezig in het Zoniënwoud);
- Middelste bonte specht (aanwezig in het Zoniënwoud);
- Slechtvalk (aanwezig op verschillende sites die het hele Brusselse grondgebied beslaan);
- Ijsvogel (aanwezig op verschillende sites die het hele Brusselse grondgebied beslaan);
- Teunisbloempijlstaart (aanwezig op het hele Brusselse grondgebied);
- Vliegend hert (gunstige staat voor de populaties van Watermaal-Bosvoorde maar ongekend door een gebrek aan gegevens voor de populaties van Ukkel).

Voor 1 soort, namelijk de bittervoorn (vis), blijkt de lokale staat van instandhouding alleen gunstig voor de populaties die ter hoogte van de Woluwe en de vijvers. Voor de populaties van de Zenne en het kanaal is de staat ongunstig.

De lokale staat van instandhouding blijkt daarentegen ongunstig voor 2 vogelsoorten: de nachtzwaluw en de grote zilverreiger.

Tot slot zijn de beschikbare gegevens over de populaties van de muurhagedis (site te Haren) en de nauwe korfslak (weekdier dat aanwezig is in Sint-Lambrechts-Woluwe, Hof Ter Musschen) ontoereikend om hun staat van instandhouding te beoordelen.

Door de beoordeling die werd gemaakt, kon overigens worden geraamd dat de Brusselse populaties van slechtvalk en vliegend hert respectievelijk ongeveer 15% en 20% vertegenwoordigen van de populaties die aanwezig zijn in de Brusselse Atlantische Regio. In dit opzicht zijn deze populaties zeer belangrijk. De Brusselse populatie van het weekdier *Vertigo angustior* of nauwe korfslak blijkt overigens belangrijk voor de Belgische Atlantische regio door haar locatie: indien deze populatie zou verdwijnen, zou het verspreidingsgebied van de soort ook afnemen. Voor andere soorten is het Brussels Gewest van middelgroot of beperkt belang (zie samenvattende tabel), wat betekent dat de Brusselse populatie proportioneel (gemiddeld belang) of minder dan proportioneel (beperkt belang) bijdraagt in verhouding tot de oppervlakte van het Gewest. In het algemeen kunnen we stellen dat de soorten die het eerder goed doen in het Gewest "synantropische" soorten zijn (m.a.w. die verband houden met de mens en zijn activiteiten), met een voorkeur voor een stedelijke omgeving, alsook soorten van de oude bosgebieden die in het Zoniënwoud een biotoop vinden die hen bevat.

Op basis van de beschikbare gegevens kon echter geen uitspraak worden gedaan over bepaalde indicatoren die aan de basis liggen van de beoordeling. De hierboven voorgestelde resultaten moeten dus met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

4.2. Synthese van de beoordeling soort per soort

4.2.1. Vliegend hert (*Lucanus cervus*)

Het grootste deel van de Brusselse populatie van de vliegende herten bevindt zich in Watermaal-Bosvoorde ter hoogte van enkele stations (zie focus "Het vliegend hert, een beschermde Europese soort" in het verslag over de Staat van het Leefmilieu 2011-2014¹⁴). Een tiental observaties werd gedaan sinds 2000 ter hoogte van Ukkel (omgeving van de Keyenbempt), maar deze zijn niet bevestigd. Observaties gedaan vóór 1950 getuigen echter van een bewezen aanwezigheid van de soort in Ukkel. Andere populaties handhaven zich in Vlaams-Brabant (Beersel, Overijse, Sint-Genesius-Rode) maar door de afstand die hen scheidt van de Brusselse populaties zijn genuitwisselingen tussen "Brusselse" en "Vlaamse" populaties wellicht zeer beperkt.

De lokale staat van instandhouding van de populatie van Watermaal-Bosvoorde werd gunstig geacht, rekening houdend met het aantal geobserveerde individuen en de kennis van verschillende legsites. Het overleven van deze populatie op lange termijn vereist echter dat een geschikte habitat wordt behouden, vooral wat de aanwezigheid van dood hout betreft. Bijkomende onderzoeken moeten worden gedaan om de staat van instandhouding van de populaties van vliegend hert in Ukkel te beoordelen.

4.2.2. Nauwe korfslak (*Vertigo angustior*)

¹⁴ <https://leefmilieu.brussels/tmp-staat-van-het-leefmilieu/groene-ruimten-en-biodiversiteit/focus-het-vliegend-hert-een-beschermde>

Deze soort werd recentelijk waargenomen op 19 sites in het Vlaams Gewest en het Brussels Gewest. Slechts twee ervan zijn gelegen buiten de kustzone, waaronder een in Sint-Lambrechts-Woluwe, in de vallei van de Woluwe, en een in Hof Ter Musschen. Oudere waarnemingen gewagen van de aanwezigheid van deze soort in het Brussels Gewest (zonder nauwkeurige plaatsbepaling) en in Watermaal-Bosvoorde, Hoeilaart en Kampenhout.

De criteria betreffende de grootte van de populatie en de oppervlakte ingenomen door het weekdier werden als toereikend beoordeeld. De beoordeling kon echter niet worden uitgevoerd door een gebrek aan informatie voor een groot deel van de indicatoren (structuur van de populatie, afstand tot nabije populaties, vochtigheid van de bodem, pH van het ondergronds waterbekken, hoogte van het grondwater).

4.2.3. Bittervoorn (*Rhodeus sericeus amarus*)

Vrijwel de enige beschikbare gegevens over de visfauna in het Brussels Gewest zijn degene die werden ingezameld in het kader van de campagnes voor beoordeling van de biologische kwaliteit van de belangrijkste waterlopen en vijvers, die werden uitgevoerd tussen 2004 en 2013 (zie "Indicator: Biologische kwaliteit van de belangrijke waterlopen en vijvers", Verslag over de Staat van het Leefmilieu 2011-2014¹⁵ en factsheet over de vissen, herziene versie van 2017). Om de kwaliteit te kunnen beoordelen, zijn meer gegevens vereist (meer monsternemingsites, inventaris van de aanwezigheid van zoetwatermosselen die nodig zijn voor de voortplanting van de bittervoorn, enz.).

De beoordelingscampagnes hebben gewezen op de aanwezigheid van de bittervoorn ter hoogte van de Woluwe in Sint-Lambrechts-Woluwe, op een site ter hoogte van het kanaal en in enkele vijvers (Bronpark in Sint-Lambrechts-Woluwe, Lange vijver in Sint-Pieters-Woluwe en Grote vijver in Watermaal-Bosvoorde, vijver van het Sobieskipark in Laken). Enkele alleenstaande observaties werden gemeld ter hoogte van het Karregat (kleine zijrivier van de Woluwe gelegen in Watermaal-Bosvoorde), en in de vijver van het Sobieskipark in laken. Hoewel monsternemingen werden gedaan, konden geen individuen worden gevangen ter hoogte van de Roodkloosterbeek (kleine zijrivier van de Woluwe gelegen in Oudergem), noch ter hoogte van de Zenne. De soort werd echter wel waargenomen in de Zenne stroomafwaarts van Brussel vanaf 2007, na de ingebruikname van het waterzuiveringsstation ten noorden van Brussel. De soort is overigens goed verspreid in Vlaanderen en is er geklasseerd als weinig zorgwekkend op de rode lijst van de soorten in gevaar die is opgesteld door de Internationale Unie voor natuurbescherming (IUCN). Ze wordt echter als kwetsbaar beschouwd op het niveau van de rode lijsten die zijn opgesteld voor het Waals Gewest en Nederland.

Op basis van de beschikbare gegevens kan worden geraamd dat, in de Woluwe en in de vijvers waar de monsternemingen werden gedaan, de populaties van bittervoorn zich in een gunstige staat van instandhouding bevinden, ondanks het feit dat niet is voldaan aan bepaalde criteria betreffende de kwaliteit van de habitat. De situatie is daarentegen ongunstig ter hoogte van het kanaal en de Zenne, wellicht door de te lage kwaliteit van het water en de hydromorfologie van deze waterlopen (kunstmatige oevers, overwelving van de Zenne, enz.).

4.2.4. Muurhagedis (*Podarcis muralis*)

In België is het natuurlijk verspreidingsgebied van de muurhagedis beperkt tot het stroomgebied van de Maas en de belangrijkste zijrivieren ervan. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zijn nieuwe populaties op het toneel verschenen, onder invloed van de activiteiten van de mens, vooral langs de spoorweglijnen.

De oorsprong van de Brusselse populatie, die gevestigd is in Haren, werd niet bestudeerd. Ze ligt niettemin op ongeveer 15 km van een populatie uit de buurt van Mechelen, waarvan de genetische studie heeft gewezen op een band met hagedissenpopulaties in het noorden van Italië. Deze 2 sites zijn overigens potentieel verbonden via een intensief gebruikte spoorweglijn.

Met betrekking tot de kwaliteit van de habitat van de site van Haren werden alle indicatoren als gunstig beoordeeld (aanwezigheid van open milieus, droge terreinen met aanwezigheid van stenen, zuidelijke of zuidwestelijke oriëntatie, enz.). De gegevens over de grootte van de populatie en de aanwezigheid van jonge individuen zijn echter ontoereikend om de lokale staat van instandhouding van deze soort in het Brussels Gewest te kunnen beoordelen.

¹⁵ <https://leefmilieu.brussels/tmp-staat-van-het-leefmilieu/water-en-aquatisch-milieu/biologische-kwaliteit-van-de-voornaamste>

4.2.5. Teunisbloempijlstaart (*Proserpinus proserpina*)

Voor 1980 was het verspreidingsgebied van de Teunisbloempijlstaart beperkt tot het zuiden van België, in de provincie Luxemburg. Ze strekt zich geleidelijk uit naar het noorden en bereikt op dit moment het Brussels Gewest. Deze soort werd onregelmatig waargenomen ten noorden van Jette, ten zuidwesten van Anderlecht, in de Vijfhoek en in het Zoniënwoud.

Het criterium betreffende de staat van de populatie kon niet worden beoordeeld (de enige beschikbare gegevens waren alleenstaande observaties, er werd geen systematisch onderzoek gedaan). De indicatoren betreffende de kwaliteit van de habitat (aanwezigheid van bepaalde planten, droge en warme sites, enz.) voor de rupsen en vlinders werden echter als gunstig beoordeeld (behalve voor een van de indicatoren die niet kon worden beoordeeld), wat heeft geleid tot het oordeel van een gunstige staat van instandhouding voor deze soort.

4.2.6. Wespendif (Pernis apivorus)

Deze soort is zeldzaam in het Brussels Gewest. Hij bouwt zijn nest in het Zoniënwoud, maar kan lange afstanden afleggen op zoek naar voedsel. De soort werd dus ook elders in het bos waargenomen. Pogingen om nesten te bouwen werden ook waargenomen in het park van Laken en in de vallei van de Vuylbeek. In het Brussels Gewest is de soort stabiel sinds de eerste nestbouw in 1967: 2 tot 4 koppels.

Alleen criteria over de kwaliteit van de habitat werden beoordeeld. De 5 criteria (bosmozaïek en open landschappen van voldoende grootte, biotopen voor nestbouw en foerageren, verstoring door de mens) werden als gunstig beoordeeld.

4.2.7. Slechtvalk (*Falco peregrinus*)

De soort wordt waargenomen van het noorden van Scandinavië tot het zuiden van Spanje. Na de instorting van de populaties in de periode 1955-1965 is de trend de voorbije decennia geleidelijk gekeerd ten gevolge van beschermingsmaatregelen en de ban op gechloreerde organische bestrijdingsmiddelen in de landbouw. Sinds de eerste nestbouw die werd waargenomen in Vlaanderen in 1996 heeft de soort zich in België vooral verspreid in steden en dorpen en op industrieterreinen. In 2015 werden 12 koppeltjes slechtvalken geteld in het Brussels Gewest (het eerste koppeltje vestigde zich hier in 2004). In het Vlaams Gewest en in Brussel nestelen de meeste koppeltjes in kunstmatige nestkasten op hoogte (kerk- en andere torens, enz.).

Van de 4 criteria betreffende de kwaliteit van de habitat die werden beoordeeld, werden er 3 als toereikend beschouwd (biotoop die verband houdt met nestbouw, biotoop van de foerageergebieden, voedingsaanbod). De vierde, betreffende het gebruik van pesticiden in de foerageergebieden, kon niet worden beoordeeld.

4.2.8. Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*)

Sinds de jaren '50 kent deze soort een achteruitgang in tal van Europese regio's. Deze toestand lijkt echter te keren, vooral in het westelijke deel van zijn verspreidingsgebied. In België, waar de soort vooral gelokaliseerd is in de Kempen, kon ook een vooruitgang van de populaties worden vastgesteld.

Hoewel de soort geen nesten meer bouwt in het Brussels Gewest, wordt ze er af en toe wel nog waargenomen. Potentieel zou ze nesten kunnen bouwen in het Zoniënwoud, vooral door de aanwezigheid van open plekken en zanderige zones.

6 criteria betreffende de habitat werden beoordeeld: 4 ervan werden als niet toereikend beoordeeld (biotoop, structuur en hoogte van de vegetatie, bosranden), terwijl 2 ervan niet werden beoordeeld (voedselaanbod, verstoring door mensen). Hieruit blijkt dat de bosgebieden van het Brussels Gewest op dit moment niet geschikt zijn voor de vestiging van deze soort, te meer daar het Brussels Gewest zich aan de rand bevindt van het verspreidingsgebied van deze soort in België.

4.2.9. Ijsvogel (*Alcedo atthis*)

In het Brussels Gewest wordt de ijsvogel vooral waargenomen ter hoogte van de vijvers van de vallei van de Woluwe en van Anderlecht. Er is weinig nestbouw; net als elders in België is dit sterk afhankelijk van de weersomstandigheden in de winter (2 tot 5 koppeltjes naargelang van het jaar).

De kwaliteit van de habitat werd als gunstig beoordeeld voor de ijsvogel in het Brussels Gewest, en dit op basis van 3 criteria (biotoop waaronder aanwezigheid van waterpartijen en natuurlijke oevers, kwaliteit van het water, verstoring door mensen). Het criterium betreffende het aanbod van kleine vissen kon niet worden beoordeeld.

4.2.10. Zwarte specht (*Dryocopus martius*)

De soort, die in het Brussels Gewest verscheen begin 20ste eeuw, bouwt alleen nesten in het Zoniënwoud. Een gericht onderzoek dat wordt uitgevoerd sinds 2011 wijst op een populatie van 3 koppeltjes die een nest hebben gebouwd, en die stabiel lijkt jaar na jaar (deze lage dichtheid houdt verband met het feit dat de soort een groot grondgebied nodig heeft). Buiten het Zoniëngebied werd de soort op verschillende plekken waargenomen, meestal langs de vallei van de Woluwe. De 4 criteria betreffende de kwaliteit van de habitat werden als gunstig beoordeeld (biotoop, structuur van de vegetatie, gebruik van pesticiden, verstoring door mensen).

4.2.11. Middelste bonte specht (*Dendrocopus medius*)

De verschijning van de middelste bonte specht in het Zoniënwoud in 2002 past binnen een duidelijke vooruitgang van deze soort in het land, beginnende in Wallonië, die verband houdt met de veroudering van de eikenbestanden (Weiserbs A. 2013). De populatie werd al snel stabiel rond 15 tot 20 koppeltjes die vooral verspreid over het Zoniënwoud en de directe omgeving ervan leven (Weiserbs A. 2013).

De kwaliteit van de habitat werd als gunstig beoordeeld voor de middelste bonte specht, op basis van 5 criteria die als gunstig worden beoordeeld (afstand tot naburige populaties, biotoop, structuur van de vegetatie, aanwezigheid van dood hout, stilte).

4.2.12. Grote zilverreiger (*Egretta alba*)

In het Brussels Gewest wordt deze waadvogel vooral waargenomen tijdens de trek en sporadisch in de winter. De soort werd voor de eerste keer waargenomen in 1996. Op dit moment wordt uitgegaan van 2 tot 5 individuen die elk jaar overwinteren. Deze stijgende trend van het aantal overwinterende individuen kan eveneens worden waargenomen in de rest van België. Om zijn nest te bouwen, vereist de soort uitgestrekte moerassen. Hij mengt zich niet vrijwillig onder de kolonies van blauwe reiger. Het is dus weinig waarschijnlijk dat hij nesten kan bouwen in het Brussels Gewest (Weiserbs A. 2013).

In het kader van de beoordeling werden 3 criteria betreffende de kwaliteit van de habitat die nodig is voor de grote zilverreiger als ongunstig beoordeeld (biotopen, aanwezigheid van grasland, diepte van het water), terwijl de andere criteria niet konden worden beoordeeld.

5. Conclusies

De beoordeling van de lokale staat van instandhouding werd uitgevoerd voor 12 diersoorten (behalve vleermuizen) die aanwezig zijn in het Brussels Gewest en die gebonden zijn aan de verslagleggingsplicht opgelegd door de Natura 2000-richtlijn en de Vogelrichtlijn. Op basis van de beschikbare gegevens over de grootte van de populatie en de kwaliteit van de habitat konden de onderzoekers besluiten dat de lokale staat van instandhouding gunstig was voor 7 soorten¹⁶, ongunstig voor 2 soorten en, ofwel gunstig, ofwel ongunstig, naargelang van de overwogen sites, voor 1 soort. Voor 2 van de bestudeerde soorten bleek de beschikbare informatie ontoereikend om de beoordeling te kunnen uitvoeren.

Het gebruikte beoordelingssysteem is vrij streng. In het algemeen wordt een situatie pas als gunstig beoordeeld voor een soort indien geen enkele van de voor de beoordeling in aanmerking genomen parameters als ongunstig werd beoordeeld. Aangezien de beoordeelde soorten zijn opgenomen in een lijst van soorten die werd opgesteld op basis van criteria van gevaar en/of zeldzaamheid op Europese schaal, kunnen we overigens verwachten dat een groot deel van de beoordeelde soorten niet in een gunstige staat van instandhouding verkeert zolang de maatregelen voor herstel en instandhouding die door de lidstaten worden genomen geen resultaat afwerpen.

¹⁶ Voor een van deze soorten, namelijk het vliegend hert, kon op basis van de beschikbare gegevens echter slechts een van de twee sites waar de soort aanwezig is, worden beoordeeld.

Volgens de auteurs van deze studie kampte de beoordeling met een gebrek aan beschikbare gegevens. Tal van gegevens die werden gebruikt in het kader van deze beoordeling waren immers afkomstig van gerichte observaties, die niet systematisch werden uitgevoerd. Bij gebrek aan observaties voor een parameter (bv. voor bittervoorn, aanwezigheid van zoetwatermossel - cf. bovenstaande tabel), wordt de beoordeler geconfronteerd met de vraag of deze nulobservatie verband houdt met het feit dat de bestudeerde parameter niet echt aanwezig is of met het feit dat geen systematische inventarisering werd uitgevoerd. In het geval van deze beoordelingen die steunen op gerichte observaties, is het resultaat van de beoordeling dus rechtstreeks afhankelijk van de onderzoeksinspanningen - die vaak ongekend zijn - die aan de basis liggen van de observaties.

Om die reden pleiten de auteurs van de studie voor de invoering van een monitoring van de beoordeelde soorten en hun habitat volgens een gestandaardiseerd monitoringprotocol, dat bij voorkeur identiek is in de verschillende Gewesten.

Bronnen

1. BENSETTI F., PUISSAUVE R., LEPAREUR F., TOUROULT J., MACIEJEWSKI L. 2012. « Evaluation de l'état de conservation des habitats et des espèces d'intérêt communautaire – Guide méthodologique – DHFF article 17, 2007-2012. Version 1 », verslag SPN 2012-27, dienst « Patrimoine naturel, muséum national d'histoire naturelle », Paris, 76 p.+ bijlagen.
http://spn.mnhn.fr/spn_rapports/archivage_rapports/2012/SPN%202012%20-%2027%20-%20Guide_methodologique_EVAL_V1_fev-2012.pdf
2. EUROPEAN TOPIC CENTRE ON BIOLOGICAL BIODIVERSITY (EIONET), website, species assessments at Member State level,
<https://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/species/report/>
3. EUROPEAN TOPIC CENTRE ON BIOLOGICAL BIODIVERSITY (EIONET), website, population status and trends at the EU and Member State levels
<https://bd.eionet.europa.eu/article12/summary>
4. EVANS D., ARVELA M. 2011. «Assessment and reporting under Article 17 of the Habitats Directive - Explanatory Notes & Guidelines for the period 2007-2012 », final version, European Topic Centre on Biological Diversity.
<https://circabc.europa.eu/sd/a/2c12cea2-f827-4bdb-bb56-3731c9fd8b40/Art17%20-%20Guidelines-final.pdf>
5. LOMMELEN E., ADRIAENS D., POLLET M. 2016. "Lokale staat van instandhouding voor habitat- en vogelrichtlijnsoorten binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest", studie uitgevoerd door INBO (Instituut voor natuur- en bosonderzoek) in opdracht van Leefmilieu Brussel, 74 p. (INBO.R.2016.11510159)
<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/lokale-staat-van-instandhouding-voor-habitat-en-vogelrichtlijnsoorten-binnen-het-brussels-hoofdstedelijk-gewest>
6. WIBAIL L., GOFFART PH., SMITS Q., DELESCAILLE L.-M., COUVREUR J.-M., KEULEN CHR. , DELMARCHE C., GATHOYE J.-L., MANET B. & DEROCHETTE L. 2014.« Évaluation de l'état de conservation des habitats et espèces Natura 2000 en Wallonie. Résultats du Rapportage Article 17 au titre de la Directive 92/43/CEE pour la période 2007-2012. », DGARNE, Département « Étude du Milieu Naturel et Agricole-Direction de la Nature et de l'Eau », Gembloux, 277 p. + bijlagen
<http://biodiversite.wallonie.be/fr/resultats-du-rapportage-article-17-au-titre-de-la-directive-92-43-cee-pour-la-periode-2007-2012.html?IDD=4237&IDC=5803>
7. WEISERBS A. 2013. « De status van Natura 2000 vogelsoorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Brussels vogelnieuw n°4», studie uitgevoerd door Natagora Aves in opdracht van Leefmilieu Brussel, 7 p.
http://document.environnement.brussels/opac_css/doc_num.php?explnum_id=4590

Andere te raadplegen factsheets

Thema « Fauna en flora in Brussel»

2.Vogels

http://document.environnement.brussels/opac_css/doc_num.php?explnum_id=5583

8. Vissen

http://document.environnement.brussels/opac_css/electfile/Natuur%208

10. Natuurlijke habitats in de Brusselse groengebieden

http://document.environnement.brussels/opac_css/electfile/Natuur%2010

Thema « Grondgebruik en landschappen in Brussel »

14. Semi-natuurlijke ruimten en groene ruimten die genieten van een beschermingsstatuut

http://document.environnement.brussels/opac_css/electfile/grondgebruik_14.pdf

Auteur van de factsheet

DE VILLERS Juliette

Herlezen door : BECK Olivier